

ÚJ MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS?

NAGYJELENTŐSÉGŰ politikai küzdelmek idején csökken az érdeklődés tudományos“ szereplése. Baráth Tibor, akinek eddigi működése még kevés jogcímet ad arra, hogy összefoglaló munkákat írjon, politikai térre hurcolja tudományunkat és pártpolitikai orgánumban az új magyar történetírás avatott mestereként ad lesújtó véleményt a közelmúlt magyar történetírásáról.

Réginek mondott történetírásunk, amelybe Baráth nyilván mindenkit beleért, — még a legfrissebb eredményekkel dicsekvő kutatókat is — szerinte nem számolt le végérvényesen a liberalizmussal, csak egyes népcsoportokkal foglalkozott, ezek hőskölteményét írta, nem törődve a néppel. Szak kifejezésekkel és latin szavakkal teletömött alkotásai nem szóltak a nemzet szélesebb rétegeihez. „Történetírói gyakorlatunk elméletileg hiányos, részben elavult, világnézeti vonatkozásban horizontja megszűkült, a nemzeti étellel kapcsolatait elvesztette“.

Baráth Tibor új magyar történetírása ezek után meg akarja tartani a régi módszertani elvekből azt, ami jó, de ezeken kívül, mint maga mondja, a „történetalkotó tényezők közé föl vesszük a nem változó ... faj és tér tényezőt“. Mint egyik fölvetet olvassuk: „tudományunk megszűnt semlegességet szenvedő tudomány lenni, nyíltan és őszintén az új Európa világnézetét és benne az új Magyarország sorsát vállalja.“

Elvi jelentőségű nyilatkozatait és vádjait cáfolják és gúnyolják cikkének ellenmondásai, de saját gyakorlata is kis „Magyar Történet“ében:

1. Cikkében kifogásolja, hogy a magyar történetírás nem számolt le eléggé a liberalizmus korával, de ugyanakkor azt is, hogy a magyar történelem legújabb korszakáról sötét színezésű képet nyújtott, ő talán derűsebbnek látja a liberalizmus korát, mint az a történetírás, mely szerinte nem számolt le eléggé ezzel a korrallal? Ugyancsak a liberalizmussal való leszámolás szempontjából különös az új Európának általa megfogalmazott fő gazdasági elve. „Ezentúl a mi életterünkben nem az az ország gazdag, amelyiknek sok az aranya, hanem az, amelyik minél több és minél

eredetibb minőségű árut termel. A mai gazdasági élet legfőbb tényezője a nemzeti munka“, — nem, ezt nem a liberális Smith Ádáma hivatkozva jelenti ki, aki ugyanezt mondta, hanem mint valami új vívmányt találja fel. 150—160 éves kenyeret kínál olvasóinak friss sütekként. Közben megfélekedzik arról, hogy az új Európa rendezői mennyit gondolnak a világ nyersanyagának megosztására, igazolva a szabadelvű gazdasági iskola régi tanítását, hogy a munka mellett fő termelési tényező a természet. Könyvében beszél — valószínűleg Szekfű Gyula szavaira emlékezve — Deák Ferencék „legnemesebb“ liberalizmusáról, tehát, mint Szekfű, nem magát a liberalizmust, hanem csak annak későbbi korszakát kárhoztatja.

2. Egy másik követelménye: a köznép részére érthetetlen szakkifejezések és idegen szavak használatától óvakodjunk! azért érthetetlen, mert az ő írásaiban is éppen elég az idegen kifejezés, cikkében pedig egész sor olyan új műszó használatát kívánja, melyek jelentésével olykor maga sincs tisztában (koncepció, geopolitika, probléma, ideális — mindez egy mondatban —, reális, materiális, relativista, doktrína — egy másikban és nem is szólva ezekről: kombattív, pszichointellektuális, laissez-passer, laissez-faire, funkció, Hungária stb.).

3. Egészen meglepő éppen nála az a vád, hogy a régi magyar történetírás egyes osztályok történetével foglalkozott, az egész nemzet („népnemzet“) helyett és elhanyagolta a parasztság, a munkásosztály történetét, ő maga, mintha indokolni akarná az ilyen eljárást, a magyar nemzet gerincének nevezi — helyesen — a nemességet, egyébként — könyvéből ez derül ki — elfelejtette, vagy meg sem tanulta, amit a régi történetírás előadott a magyarországi munkásosztályok sorsáról. A XIII. század előtti időből „parasztság vagy jobbágyság“ létezéséről ír, pedig tudnia kellene, legalább is Tagányi óta, hogy a jobbágyság későbbi képződmény. Megemlíti a székelység jobbágysorba lökését, elhallgatja, hogy nem az egész székelységről, hanem közülük csak a szegényekről van szó, és hogy később ezek is visszanyerték szabadságukat. Fölsorolja 1526 előttről a jobbágyság legfontosabb terheit, közben megfélekedzik egyik legsúlyosabbról, az 1514-iki törvényben már említett robotról. A XVI.—XVII. században azt a meglepő fölfedezést teszi, hogy a jobbágyság „most már“ jelentékeny adót is fizetett. Tán nem nyögött ezalatt korábban, legalább Hunyadi Mátyás korától kezdve? ... Ha visszaemlékszünk Hóman—Szekfű Magyar Történetének azon megkapó részleteire, melyek a szegény nép lakását, egyszerű ruházatát, ételét-italát, életmódját és kezdetleges lelkivilágát sok szeretettel és hozzáértéssel mutatják be, mosolyognunk kell a szerző népfelfedező történetírásán.

4. Láttuk, nevezetes találmányának tartja a faj fölvételét a történetalkotó tényezők közé. Ez pedig nem újság, amint ő képzelet és elhitetni akarja. „Már Platon fontos tényezőit pillantja meg a faji tulajdonságokban a népek történetének“ — olvassuk Kornis Gyula rövidre fogott történetfilozófiájának a faji tényezőről szóló, gazdag bibliográfiával tűzdelt három lapnyi (Történetfilozófia 87—90. l.) fejezetében. Erről a szerző nem szerzett tudomást, de ennél nagyobb hiba, hogy faji alapon egységesen mongoloidnak állítja a honfoglaló magyarságot, holott Bartucz Lajos, akit szakértővé választ ebben a kérdésben, világosan írja: „a honfoglaló magyarság európai és ázsiai rasszelemek keveredéséből álló rasszmozaik, melynek főanyagát az europid és mongolid rasszkör határára kialakult két közti rassz: a keletbalti és turanid alkotja, amelyekhez aránylag csak kis százalékban csatlakoztak más europid és mongolid rasszelemek“. Egyik újabb cikkében pedig ezt olvassuk: „a honfoglaló magyarok nem mongol és aligha mongoloid fajúak voltak ... Magyarországra mint turanid és keleteurópai fajjellegű biológiai egység jöttek, melyben taurid, mongolid, nordicus, dínári sőt még mediterrán fajelemek is

voltak.¹ Így Baráth, aki Bartucz Lajost veszi irányadóul, homlokegyenest az ellenkezőjét állítja annak, amit Bartucz mond. Ez még csak Bartucz semmibevételét bizonyítja, de már önmagával ellentétben az egész faji tényező semmibevételéről tesz bizonyosságot a szerzőnek az a kézlegyintése, amellyel csak azt kívánja tőlünk, hogy mi magyarok hagyjuk el a szabadságészme iránt érzett hagyományos vonzalmunkat, tehát egy olyan tulajdonságunkat, amelyet a Bíborbanszületett óta minden író magyar faji tulajdonságnak ismer!

5. Másik nevezetes fölfedezése Baráth Tibornak a földrajzi tényező. Ennek műszavai nála a tér, nagytér, élettér, történeti táj. Furcsa fogalmak kavarnak benne, amikor e műszavakat használja. Egészen zavaros pl. amit fő bölcseségként ad elő könyvében a „kötött élettér“ gazdasági fogalmával kapcsolatban. Tudjuk, hogy a Versailles-környéki békék irgalmatlan gazdasági rendelkezései a középeurópai államokat bizonyos összefogásra kényszerítették. A szerző ezt a kényszermegoldást mint valami csodabölcséséget tárja ámuló olvasói elé, dicsekedve, hogy „a világkereskedelemtől áttértünk a gazdasági élettereken belül folyó kereskedelemre“, — aztán azon ujjong, hogy versenyképes árut szállítunk Dél-Amerikába és Egyiptomba, tengerjáró hajóink Budapesttől a Perzsa-öböl felé futnak. Mire való ez, ha a világkereskedelemtől áttértünk a gazdasági élettereken belül folyó kereskedelemre? Vagy gazdasági életterünk Délamerika is? Persze hogy az, mert normális körülmények között Magyarország gazdasági élettere az egész világ!

Erről az újonnan „fölfedezett“ tényezőről így ír már korábban Kornis Gyula közel hat lapnyi (u. o. 81—86.) fejezetében: „Ha az emberi történet nem is egyszerűen a földrajz visszhangja, meg kell állapítanunk, hogy az éghajlat, a földfelszín tagozódása, a talaj minősége stb. a legnagyobb befolyással van az emberi történet menetére“. A földrajzi tényező figyelembevétele Hippokratés óta követelmény, mint Kornisnál szintén olvasható. Ezen a téren a francia tudósok — akiknek munkásságát több évre terjedő állami ösztöndíjas minőségében közről figyelhetette volna a szerző — odáig mentek, hogy némelyik nagyszabású Histoire de France, mint a Lavisse- és a Hanotaux-féle, külön földrajzi kötetet bocsát a történelmek elé. Azt persze el kell ismernünk, hogy a földrajzi tényező figyelembevétele dacára sem volt szokás a Balkán-hegységet mondani a középső Duna-medence déli határának, mint Baráth Tibor teszi, bizonyára földrajz-szakos hallgatóinak nem csekély multságára. Talán szintén az újság kedvéért nevezi állandóan fennsíknak és magas platónak az erdélyi medencét. A török hódoltság korabeli alföldi városok szerinte „szinte világvárosi méretű határral rendelkeztek“, — az alföldi városok nagy kiterjedésű határait persze inkább vármegyékhez illenék hasonlítani, mint világvárosok határához. De ő nem akad föl a statisztika ismert szabályának gátján: heterogén dolgokat nem kell összehasonlítani. E szabály megneemtartása miatt lepi meg vigyázatlan olvasóit azzal, hogy szerinte Magyarország népsűrűsége 1910—1933 közt 64.2-ről 96-ra emelkedett, holott a valóságban a csonka országra eső népsűrűség emelkedett mintegy 82-ről 96-ra.

6. Baráth szemére hányja a régi magyar történetíróknak azt, hogy nem vették észre tudományuk elpolitizálódásának tendenciáját. Maga is megfeledez az erről Magyar Történetének egyetlen szép fejezetében (A korát túlélő rendi állam című fejezet eleje) és szellemtörténeti alapon mutatja be a magyar állam és magyar nemzet átalakulását 1761 után. Könyvének többi

¹ Magyar Föld, Magyar Faj IV. 489. illetve Ungarn, das Antlitz einer Nation 266 l. V. ö. Mi a magyar? 180. l., ahol a mongolid rassz részesedését 1—2%-ra teszi a honfoglalók közt.

fejezeteiből a politika miatt szinte elsikkad a szellem. Csaknem tökéletesen megfelelnek a reformációról, s az írás hevében kiszalad tollából az az állítás, hogy a török hódoltság korában a magyarság hű maradt „ősi hitéhez“. Melyikhez? A pogánysághoz? A katolicizmushoz? A protestantizmushoz? Mind a hármat elhagyta rendre a többség, — Baráth Tibor t. i. a nála megszokott pongyolasággal (még helyesírása is csodálatos) azt akarja kifejezni, hogy a nép nem lett mohamedánna.

Sokat beszél a magyarságnak a környező népekhez viszonyított fölényéről. Hogy a fölényt bizonyítsa, a magyarság államalkotó erejét hozza fel. De íme még itt is századokkal későbbieknek tünteti föl a magyar állami élet jelenségeit. Szerinte az országbírói (= udvarbírói) méltóság 1219-ben említették először, holott megvolt már Kálmán király életében, bár még teljesen ki nem alakult hatáskörrel. Váczy Péter írja, hogy a tárnokmester 1198-ban átveszi az udvari ispántól (= országbíró) a pénzügyek kezelését, hogy teljesen a bírói dolgoknak szentelhesse magát az udvari ispán, akinek „udvarbíró neve 1219-ben fordul elő“. Csak az új név való 1219-ből, maga a főhivatal működött 100 éve. Századokkal veti vissza a szerző a magyar országgyűlések jogkörének kialakulását is. Az ország bárói és nemesei összejöttek 1222-ben és azután elég gyakran, királyt is választottak 1308-ban. Törvényeik privilegialis formában jelentek meg, mintha a király kiváltságként adta volna őket, de mindenki tudta, hogy a rendeknek ilyen alázas formában való szerepeltetése nem a lényegét jelenti, Baráth mégis csak a XV. századtól kezdve ismeri el a magyar országgyűlések komolyságát. Ez az az „elpolitizálódó“ történetírás? És ez az a nemzeti szocialista történetírói irányzat, amely a magyarság dicsőségét akarja hirdetni? Vagy tán az a dicsőség, ha kiskorúnak tüntethetjük föl nemzetünket? Senki sem kívánja, hogy történelmünkre bárki pávatollakat rakjon, de azt sem fogadhatjuk el, hogy természetes díszeit lenyírbálják.

Külpolitikával sokat foglalkozik írónk, könyvének terjedelméhez képest feltűnően sokat. E külpolitikai kalandozások közben olvassuk II. Konrád német császárról, hogy ő „szakított elődeinek keresztény szellemű békés külpolitikájával és világoralmi célokat tűzött maga elé“. II. Konrád elődei közül, akik tehát állítólag nem követtek világoralmi célokat, Konrád közvetlen elődje II. Henrik. Ez állandó háborúzással fenntartotta Németország uralmát Burgundiában, Lengyel- és Olaszországban. II. Henrik elődje, III. Ottó valóban zarándokként akarta átvenni Rómában a régi római birodalom fölötti uralmat, de mivel így nem ment, a franciák, dánok és csehek leverése után — keresztény szellem ide, keresztény szellem oda — fegyveresen kényszerítette hódolásra Rómát, majd háborút indított Délolaszországban a görögök és arabok ellen. Elődje, — de minek folytassam?

Az állam belső történetében parancsuralomról beszél Baráth Tibor Magyarországon Szent Istvántól a XIII. századig. Az állítólagos parancsuralom államfői közül elkergették a magyarok Pétert, I. Andrást és Salamont, nem beszélve a Mánuel császár által kierőszakolt trónváltásokról. Minden további következmény nélkül megtagadták az engedelmességet a magyarok Kálmán királynak akkor, amidőn Álmos ellen, II. Istvánnak, midőn kedvük ellenére Halicsba vezette őket. Ilyen a parancsuralom?

A történelem műszavai elég nyúlékonyak. Pl. a tekintély szó talál a parancsuralomra, a táblabíró világra, a barokk-korra és Szent István korára is. De vannak olyan műszavak, mint pl. a fölvilágosult abszolutizmus, ennek keretén belül a jozefinizmus, fridericianizmus stb., amelyek azt akarják mondani, hogy a szóban leírt jelenség egyetlen, azelőtt és azután többször elő nem fordul. Ezért kellett kitalálni napjainkban a parancsuralom szót. A szemünk előtt keletkezett titáni államforma a múltban ismeretlen volt, — olyan

szót kellett találni, amely az új fogalmat megkülönbözteti a letűntektől. Baráth Tibornak kell ezt magyaráznunk, aki annyi hévvel követeli több más új műszó elfogadását?

7. A politikai történet ikertestvére a hadtörténelem. A szerző tudása ezen a téren szintén meglepő. Elképedve olvassuk nála, hogy a honfoglaló magyarok katonai sikereinek titka „az íj és nyíl, az akkori Európában ismeretlen fegyvernem“. Főlöszleg ilyen kiszólásokkal szemben adatokat felsorakoztatni. Homályos az az állítása, hogy „az udvari méltóságok viselői tisztségükhöz hatalmas birtokokat kapnak“. Kaphattak birtokokat, de nem mintegy járandóságként „tisztségükhöz“. Téves az az állítás, hogy ezek az urak „magukhoz csatolják a kismanesség fegyveres erejét is, akiket többé nem a megyés ispán vezet háborúba, hanem ők“. A szerző olvashatta volna Zsigmond király hadrendjét, amelyből éppen az derül ki, hogy régi szokás szerint a megyés ispánok vezették hadba a köz- és kismanesség által kiállított fegyvereseket. A főuraknak alig pár évig tartó (1454—58) kísérletezése után ezt a rendet állítja helyre Hunyadi Mátyás. Az a benyomásunk, hogy elvéhez híven — „a szabadságeszme iránt érzett hagyományos vonzalmunkat“ el kell hagynunk — a szerző a szabad nemzet intézményeit el akarja tüntetni történelmünkől, szóval pártpolitikát vetít a múltba.

8. Könyve második kiadásához csatolt védekezése tiltakozik a pártpolitizálás vádjá ellen. Érthetetlen az ilyen védekezés attól, aki követelményként írja elő a magyar történetírásnak „a nemzeti szocialista“ szellemet. Pártpolitikai elfogultságának bizonyítéka pl. Bethlen István nevének elhallgatása. Beszél az 1927-i magyar-olasz egyezményről, beszél a házhelyakcióról, beszél az új fegyverkezésről, melyet Bethlen István 1937 május II-én követelt monumentális szavakkal: „nekünk nem jogra, hanem hadseregére van szükségünk“ és mindezt el tudja mondani különböző államférfiak felsorolásával, Bethlen nevének teljes mellőzésével.

9. Legkülönösebb nála az „új Magyarország történetírásának“ alapelve: „tudományunk megszűnt semlegességet szenvedő tudomány lenni, nyíltan és őszintén az új Európa világnézetét és benne az új Magyarország sorsát vállalja“. Szerinte a tudomány öncélúságának és „nemzetközi igazságának“ elve csak „nemzetköziséghez és zsidó szellemiséghez vezet“, — s a történetírás csak akkor szolgálja híven a nemzetet, ha szemlélete és célkitűzése a legmodernebb, ha egyezik a világnézettel (közelebbi meghatározás nélkül, de kétségtelenül a nyílt világnézet értendő) és nemzeti akarral (valószínűleg a „vezérlő akarat“ értendő). Mi tudjuk ezzel szemben, hogy Ranke művei hosszú éveken át nem voltak népszerűek a németység körében, mert a liberális korszakban ő a szabadelvű világnézettel ellenkező és nem modern szellemben írta meg nagy lelkesedéssel az abszolutista porosz monarchia történetét. Ennek dacára az ő munkássága — mint költők és művészek alkotásai szokták — előre vetítették a nagy átalakulás irányát. Ranke előfutára Bismarcknak, még pedig a szerző által szintén elvileg elítélt történetírói semlegességnek állandó és elmélyülő tiszteletben tartásával. És az eredmény mégsem nemzetköziség és nem zsidó szellemiség lett, hanem Bismarck nagy alkotása, a német egység, amelynek csak kiteljesülése a mai birodalom.

Főlöszleg bizonyítgatnom, hogy a Baráth Tibor alapelveire épülő új magyar történetírás nem lehet tudomány. Mert micsoda tudomány az, amely nem elfogulatlan az igazság kutatásában?

Vannak, akik a szerző elhirdetését tragikusan fogják föl. Valójában, a mi történettudományunkban ez a gyermekbetegség krónikus. Ki nem emlékszik a derék Horvát István semlegességet nem szenvedő tanításaira? Nem láttuk-e e tudományos gyermekbetegséget egyik nagytermékenységű liberális politikus történetírón? 40—50 évvel ezelőtt hallottam olyan közép-

iskolai tanárról, aki fényes magyar győzelemként adta elő a mohácsi csata történetét, amelynek eredményét azután ugyanolyan ármányos árulás rontotta volna le, mint a szabadságharcét Görgei állítólagos árulása. Hallottam olyan tanárról, aki azzal büszkélkedett, hogy amíg ő tanítja az idegen nyelveket, addig az ő iskolájában magyar gyerekek másképp, mint magyarul, egy szót sem fognak tudni. Persze mi kivesző őslényeknek tekintettük azokat a hazafiaskodókat, akik a tudatlanságból csináltak nemzeti erényt.

Most kissé meglepődünk, hogy megint fölbukkan ez a betegség. Magyarázhatjuk a jelenséget a háborús ideglázzal, amely a lelki ellenálló képességet is kikezdi, vigaszunk az lehet, hogy ezt a gyermekbetegséget is kiheveri tudományos életünk, amely most mégis erősebb, mint volt száz éve, vagy a szabadelvű korban.

TÖRÖK PÁL